ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI: 10.18372/2307-9061.78.21131
УДК 340.1(045)

С. В. Келип,
здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0614-1328

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКОЇ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЄДНОСТІ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: svkelip@ukr.net

Мета: *окреслення об'єктивної необхідності інституціоналізації та законодавчого закріплення термінологічного визначення поняття морської охорони Державної прикордонної служби України, враховуючи коло виконуваних функціональних та оперативно-службових завдань.* ***Методи дослідження:*** *методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Зокрема, діалектичний метод застосовано для аналізу розвитку правового регулювання діяльності Морської охорони Державної прикордонної служби України у взаємозв'язку з трансформацією системи національної безпеки держави. Системний метод використано для визначення місця та ролі Морської охорони у структурі Державної прикордонної служби України та у загальній системі забезпечення морської безпеки. За допомогою формально-юридичного методу здійснено аналіз чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Державної прикордонної служби України та її підрозділів морської охорони. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити положення різних нормативно-правових актів з метою виявлення прогалин і термінологічних неузгодженостей у правовому регулюванні.* ***Результати:*** *обґрунтування актуальності внесення змін до діючої нормативно-правової бази регулювання діяльності морської охорони Державної прикордонної служби України. Пропозиційність законодавчого закріплення комплексної термінологічної дефініції досліджуваної структурної одиниці в складі Державної прикордонної служби України.* ***Обговорення:*** *актуалізація впроваджуваних новацій в праворозуміння місця і ролі органів морської охорони як незмінних складових забезпечення безпекової стабільності водних рубежів України в орбіті пріоритетів національної безпеки України.*

Ключові слова: *національна безпека; морська безпека; Державна прикордонна служба України; морська охорона; понятійний апарат; науково-термінологічний базис; новації; нормативна доцільність; законодавче закріплення.*

Постановка проблеми та її актуальність. Органічний розвиток окремих інституційних компонентів будь-якого системного явища неможливо уявити без чіткої термінологічної визначеності. Це основа, яка є початком узгодженості правових понять, в тому числі у їх взаємодоповнюваності. Особливо актуальним цей процес є для правового регулювання сектору безпеки та оборони. Забезпечення реалізації стратегічних пріоритетів національної безпеки України, серед яких визначальними є відстоювання незалежності і державного суве-

ренітету, відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаного державного кордону [1] спонукає до системного наукового аналізу нормативно-правової бази, що регулює безпекову, оборонну та правоохоронну діяльність окремих складових Сил оборони України. Одним із таких елементів є морська охорона, що входить до загальної структури Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) [2]. Прагматичний підхід до оперативно-службової та бойової діяльності морської охорони як невід'ємної складової прикордонного відомства дозволяє зробити висновки про відсутність в нормативно-правовому регулюванні формальної понятійної визначеності морської охорони як офіційно закріпленого загального категоріального елемента. А тому потребує доктринального погляду на вивчення та обґрунтування потреби введення до правового поля і нормативного закріплення термінологічного значення морської охорони для загального легітимного використання. Це, нарешті, надасть змогу ліквідувати існуючу прогалину відсутності загальнотеоретичного базового поняття для всієї структури морської охорони в складі Державної прикордонної служби України як правоохоронного органу спеціального призначення. Чіткість академічного унормування дозволить сформувати якісно нові підходи не тільки до правотворення, а й до правозастосування.

Більш того, є обґрунтованим сподівання на вияв дослідницького інтересу української наукової спільноти до розвитку цього перспективного напрямку. Адже він має відчутну перевагу: наукову новизну і неабияку актуальність в умовах глобальних безпекових викликів.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Опрацювання наукових праць і діапазон досліджень заданого напрямку в українській юридичній науці вказує на недостатність уваги дослідників до роботи по напрацюванню термінологічного базису для потреб Державної прикордонної служби України та введення її в правозастосовну практику і повсякденну службову діяльність прикордонного відомства. На даний час вектор наукової цікавості здебільшого спрямований на розгляд виконання повноважень органами та підрозділами Державної прикордонної служби України, аналізу їх бойового досвіду та застосування у взаємодії з іншими військовими формуваннями Сил оборони України, специфіки та змісту охорони морської ділянки державного кордону, надання рекомендацій по реформуванню функціоналу морської охорони ДПСУ в світлі євроінтеграційних процесів та спільності державного кордону України з країнами-членами ЄС. Так, Олещенко О.А. та Савчук А.І. пропонують вдосконалений алгоритм роботи органів управління ДПСУ в системі сил оборони [3, с. 307]. Наукове бачення вирішення проблеми понятійного розмежування між «завданням» і «функцією» в теорії державного управління запропоноване Кравченком О.І. широко використовується в українському науковому просторі [4, с. 33]. Так, Бондаренко К.В. і Некрасов Д.С. аналізуючи завдання і функції морської охорони ДПСУ не тільки в євроінтеграційному вимірі, але і через призму наукової інтерпретації цих понять саме Кравченком О.І., погоджуються з тим, що в самому законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «Морська охорона», що ускладнює ідентифікацію її правового статусу [5, с. 53]. Ще один цікавий дослідницький погляд на особливості охорони морської ділянки державного кордону України представлений Ю. Сазоновим. Він звертає увагу на потенційну загрозу для національної безпеки у питанні захисту та охорони державного кордону від відсутності забезпечувального «правового поля» для прикордонної безпеки [6, с. 9]. Науково-експертний погляд на операційну роботу штабу прикордонного загону організаційно-штатної структури бригадного типу в умовах підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України з фокусом на розробці відповідної методології та введенням нових термінологічних понять на відомчому рівні, пропонують авторитетні представники наукової спільноти Мазур В.Ю. та Сімчук П.М. [7, с. 61]. Доречно зазначити, що колективна праця Яценко І., Мальцева А., Карасьова Д. також присвячена розробці саме методики роботи органів управління ДПСУ під час виконання завдань у складі Сил оборони України [8, с. 140].

На даному етапі українські науковці більш ґрунтовно воліють досліджувати функціонал Державної прикордонної служби України загалом, і Морської охорони, зокрема. При цьому заданий контекст стану загального доктринального вивчення Морської охорони зводиться до

визначення її місця виключно як одного із структурних підрозділів ДПСУ, без обґрунтування необхідності надання особливого правового статусу у зв'язку із виключним стратегічним значенням та широким спектром здійснюваної її складовими правоохоронної діяльності як автономно, так і у взаємодії з Силами оборони України при залученні до заходів безпекової стабілізації органами військового управління.

Тож наукові розвідки пошуку оптимального термінологічного балансу в правосуб'єктності статусу Морської охорони ДПСУ є перспективним напрямком дослідництва, враховуючи триваючу євроінтеграційну гармонізацію законодавства України.

Метою цієї статті є формування доктринального погляду та цілісного системно-аналітичного сприйняття проблематики відсутності в правовому полі термінологічної визначеності Морської охорони, як інституційної одиниці Державної прикордонної служби України з обгрунтуванням доцільності усунення виявлених нормативних прогалин понятійного спектру. Адже їх наявність не сприяє формуванню уніфікованого термінологічного інструментарію. Навпаки, свідчить про відсутність системного наукомісткого підходу до виявленої проблематики. Разом з тим, супутнім задумом є обґрунтування доцільності новелізації та удосконалення правового регулювання морської охорони, як складової правоохоронного органу держави, а також нагальної потреби законодавчо-відомчої ініціативи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Первинною ланкою в пізнанні дійсного змісту правового явища, процесу або певної організаційної структури є формулювання правильної теоретичної моделі або конструкції, що відображає їх наукову сутність. Саме таких підходів бракує в понятійному праворозумінню визначення юридичного статусу Морської охорони Державної прикордонної служби України. Адже на даний час, профільне нормативно-правове забезпечення прикордонної безпекової діяльності загонів морської охорони та Регіонального управління морської охорони, як територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, не містить загальнотеоретичного об'єднуючого визначення морської охорони як системного правоохоронного утворення з чітким визначенням правового статусу окремих її складових.

Застосовуючи наскрізний доктринальний аналіз чинної регуляторної бази порушеної проблематики було з'ясовано, що ні Стратегія морської безпеки України [9], ні профільний закон, що покликаний визначати правові основи діяльності Державної прикордонної служби України, ні Порядок несення служби екіпажами кораблів, катерів та суден забезпечення загонів морської охорони Державної прикордонної служби України [10] не містять нормативного визначення поняття морської охорони Державної прикордонної служби України в розумінні закріплення правовий статусу її складових. У даному випадку при конструюванні регулюючих норм були використані виключно констатуючі дефініції. Так, наприклад, в уже згадуваній Стратегії морської безпеки України, однією із визначених візій постає спроможність морської охорони ДПСУ до виконання безпекових завдань широкого спектру. Така конкретизація є свідченням високої довіри та цілеспрямованого бачення вищим керівництвом провідного місця і ролі морської охорони ДПСУ в практичній реалізації державної політики з охорони та оборони українського морського простору Азово-Чорноморського басейну.

При цьому видається слушним зазначити, що така довгострокова пріоритетність зобов'язує до вдосконалення правових механізмів регулювання, адже саме це в кінцевому рахунку дозволяє говорити про сталість розвитку інституції на майбутнє. І головне тут – узгодженість в нормативно-правовому забезпеченні. Адже це сприяє покращенню якісних показників, зменшення випадків юридичних помилок внаслідок неправильного розуміння об'єкта дослідження та мети його діяльності. А звідси і помилкове бачення правосуб'єктного статусу морської охорони Державної прикордонної служби України загалом. Звертаючись до чинних положень, бачимо, що в Законі України «Про державну прикордонну службу України» законодавець обрав констатаційну модель і визначив, що морська охорона складається із загонів, а до складу загону морської охорони входять дивізіони, кораблі, катери та судна забезпечення. При цьому від-

сутні дефінітивні норми, які б давали уявлення про правову категорію вищевказаних складових.

На наш погляд такий стан правового забезпечення для стратегічно важливої структурної одиниці ДПСУ є недостатнім, адже в умовах відсутності нормативно-забезпеченої термінологічної визначеності неможливо в повній мірі формувати мотивовану правозастосовну правову позицію. Оскільки елементарно не вистачає понятійного нормативного інструментарію для уточнення правовосуб'єктного статусу морської охорони. Встановлення фактичного місця в структурі ДПСУ без правового визначення понятійного апарату вносить певну правову неузгодженість. А це, в свою чергу, негативно впливає не тільки на організаційні аспекти проходження військової служби особовим складом, а і на реалізацію можливостей формування правової мотивації та аргументації, особливо при наявності спірних питань під час проведення службових розслідувань, встановлення правових статусів. Особливо актуальним це виявилось під час дії правового режиму воєнного стану [11], а також при виконанні бойових завдань особовим складом загонів морської охорони, екіпажами окремих катерів, кораблів та суден забезпечення.

Констатуємо, що поняття Морської охорони ДПСУ на законодавчому рівні не має загальнотеоретичного нормативно-правового закріплення. Такий стан ускладнює процеси правозастосування в практичній повсякденній діяльності виконання покладених функцій і завдань. Не сприяє захисту державних інтересів. Особливо негативно виявляється в швидкозмінних, іноді екстремальних, особливих безпекових умовах. Крім того, така невизначеність спонукає йти шляхом застосування аналогії права або аналогії закону. На наше переконання від такої практики слід відмовитися, оскільки сфера безпеки та оборони України, невід'ємною складовою частиною якої є Морська охорона ДПСУ, повинна бути повністю нормативно врегульованою. Тим більше зважаючи на принципи єдиноначальності, безумовної підпорядкованості та субординаційного порядку внутрішньої і зовнішньої взаємодії загонів Морської охорони ДПСУ.

Висновки. В сучасних умовах безпекових ризиків і загроз, досліджуване правове поле потребує якнайшвидшого розвитку та підсилення нормативно-термінологічною базою з наданням їй фундаментальної сенситивної змістовності. Наразі постає завдання в напрацюванні якісно нових підходів до цілісного і ціннісного бачення Морської охорони Державної прикордонної служби України як самостійної одиниці стратегічного рівня. Не тільки через призму виконання передбачених нормативно-правовими актами функцій і завдань, а, навпаки, підсиленням дієвих спроможностей Морської охорони ДПСУ через законодавче закріплення теоретичної визначеності її правового статусу. Саме тому пропонована робота окреслює проблемні питання у невизначеності правового статусу Морської охорони ДПСУ та є баченням наукового дискурсу в руслі розробки нормативної термінології для об'єкта дослідження з перспективою інтеграції в законодавчий та відомчий сегмент правового регулювання. Тож неузгодженість нормативно-правового контексту або відсутність його регулятивного впливу завжди є негативним чинником для загальний розвиток інституційної усталеності в сфері державного управління, а тому потребує доктринальної уваги на рівні правотворення.

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/220. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037 (дата звернення: 16.03.2026).

2. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text (дата звернення: 16.03.2026).

3. Олещенко О.А., Савчук А.І. Перспективи вдосконалення роботи органів управління ДПСУ в системі Сил оборони України. *Національні інтереси України*. 2025. № 3(8). С. 305-313. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-305-313

4. Кравченко О.І. Мета, завдання, функції: до проблеми понятійного розмежування в теорії державного управління. *Вісник НАДУ*. 2019. № 3. С. 33–40.

5. Бондаренко К.В., Некрасов Д.С. Функції морської охорони Державної прикордонної служби України в контексті євроінтеграції. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 3, ч. 2. С. 52-56. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.7

6. Сазонов Ю. Специфіка та зміст охорони морської ділянки державного кордону України. *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security"*. 2022. Volume 12(3). P. 7-13. DOI: 10.33445/sds.2022.12.3.2

7. Мазур В.Ю., Сімчук П.М. Особливості роботи штабу прикордонного загону організаційно-штатної структури бригадного типу в умовах підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки.* Хмельницький: НА ДПСУ. 2024. № 1(94). С. 57–65.

8. Яценко І., Мальцев А., Карасьов Д. Методика роботи органів управління Державної прикордонної служби України в системі Сил оборони. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки.* Хмельницький: НА ДПСУ. 2024. № 2(95). С. 138–149.

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 липня 2024 року «Про Стратегію морської безпеки України»: Указ Президента України від 17 лип. 2024 р. № 468/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/2024#Text (дата звернення: 16.03.2026).

10. Про затвердження Порядку несення служби екіпажами кораблів, катерів та суден забезпечення загонів морської охорони Державної прикордонної служби України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02 черв. 2025 р. № 372. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-25#Text (дата звернення: 16.03.2026).

11. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2024 р. № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення: 16.03.2026).

References

1. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 № 392/220. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037 (data zvernennia: 16.03.2026).

2. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 03.04.2003 № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text (data zvernennia: 16.03.2026).

3. Oleshchenko O.A., Savchuk A.I. Perspektyvy vdoskonalennia roboty orhaniv upravlinnia DPSU v systemi Syl oborony Ukrainy. *Natsionalni interesy Ukrainy*. 2025. № 3 (8). S. 305-313. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-305-313

4. Kravchenko O.I. Meta, zavdannia, funktsii: do problemy poniatiinoho rozmezhuvannia v teorii derzhavnoho upravlinnia. *Visnyk NADU*. 2019. № 3. S. 33–40.

5. Bondarenko K.V., Nekrasov D.S. Funktsii morskoi okhorony Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v konteksti yevrointehratsii. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2025. № 3, chastyna 2. S. 52-56. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.7

6. Sazonov Yu. Spetsyfika ta zmist okhorony morskoi dilianky derzhavnoho kordonu Ukrainy. *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security"*. 2022. Volume 12 (3). P. 7-13. DOI: 10.33445/sds.2022.12.3.2

7. Mazur V. Yu., Simchuk P. M. Osoblyvosti roboty shtabu prykordonnoho zahonu orhanizatsiino-shtatnoi struktury bryhadnoho typu v umovakh pidporiadkuvannia orhanam viiskovoho upravlinnia Zbroinykh Syl Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Viiskovi ta tekhnichni nauky. Khmelnytskyi: NA DPSU*. 2024. № 1 (94). S. 57–65.

8. Yatsenko I., Maltsev A., Karasov D. Metodyka roboty orhaniv upravlinnia derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v systemi syl oborony. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Viiskovi ta tekhnichni nauky. Khmelnytskyi: NA DPSU*. 2024 № 2 (95). С. 138–149.

9. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 17 lypnia 2024 roku «Pro Stratehiiu morskoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.07.2024 № 468/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/2024#Text (data zvernennia: 16.03.2026).

10. Pro zatverdzhennia Poriadku nesennia sluzhby ekipazhamy korabliv, kateriv ta suden zabezpechennia zahoniv morskoi okhorony Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: nakaz

Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 02.06.2025 r. № 372. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-25#Text (data zvernennia: 16.03.2026).

11. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2024 r. № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (data zvernennia: 16.03.2026).

Svitlana Kelyp

DISCUSSION OF TERMINOLOGICAL CONSISTENCY OF REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF THE ACTIVITIES OF THE MARITIME GUARD OF THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE

State University "Kyiv Aviation Institute"
1 Lubomyr Huzar Avenue, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mail: svkelip@ukr.net

The purpose *of the publication is to outline the objective need for institutionalization and legislative consolidation of the terminological definition of the concept of maritime protection of the State Border Guard Service of Ukraine, taking into account the range of functional and operational-service tasks performed.* ***Research methods:*** *the methodological framework of the study is based on a combination of general scientific and specialized legal methods of scientific inquiry. In particular, the dialectical method was applied to analyse the development of legal regulation governing the activities of the Maritime Guard of the State Border Guard Service of Ukraine in connection with the transformation of the national security system. The system method was used to determine the place and role of the Maritime Guard within the structure of the State Border Guard Service of Ukraine and within the overall system of maritime security provision. The formal legal method was employed to analyse the current regulatory legal acts governing the activities of the State Border Guard Service of Ukraine and its maritime guard units. The comparative legal method enabled the comparison of provisions across different regulatory legal acts in order to identify gaps and terminological inconsistencies in legal regulation.* ***The results*** *of the study justify the need to amend the current regulatory framework governing the activities of the State Border Guard Service of Ukraine in maritime protection. Propositional nature of the legislative consolidation of the complex terminological definition of the studied structural unit within the State Border Guard Service of Ukraine.* ***Discussion*** *highlights the innovations introduced into the legal understanding of the place and role of maritime protection bodies as constant components in ensuring the security and stability of Ukraine's water borders within the framework of Ukraine's national security priorities.*

Keywords: *national security; maritime security; State Border Service of Ukraine; conceptual apparatus; scientific and terminological basis; innovations; regulatory expediency; legislative consolidation.*

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.04.2026

© Келип С.В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0